

Molnár Krisztina

A melankolikus Csokonai cím doktori értekezésének tézisei

Mi az oka annak, hogy a boldogság poétájaként induló Csokonai maradandó inkább a boldogtalanság énekeseként lett? A dolgozat a Csokonai-kutatás ama diskurzusába kapcsolódik be, amely e kérdés körül szerveződik. A témával kapcsolatos korábbi vizsgálatok a költő élettörténetében feltételezik az okot, a közelmúlt szakirodalma Csokonai gondolkodásmódjának vizsgálata révén keresi a szvidám természet poétaó program felbomlásának, illetve orvosolhatatlanul szomorúó átalakulásának magyarázatát. A Csokonai stitkosó szomorúsága mögötti folyamatok feltárásába a dolgozat *Aó vidám természet poéta* című vers újraolvasásával kapcsolódik be mindenekelőtt. Az értelmezés kulcsszava az önalom kifejezés, amelynek korabeli jelentése paradigmaváltóan más megvilágításba helyezi a programot reprezentáló vers jelentését és a program szerepét is. Ugyancsak ebbe az irányba mutat az önalom-motívum alapján összevetett művek csoportja: a program válasz volt egy rejtett problematikára, amely a későbbiekben kifosztotta a szvidám természet poétaó élettervének bölcséleti és poétikai eszköztárát és a költő világgép teljes elkomorulásához vezetett.

A programot reprezentáló vers(ek)ben visszautasított két angol bölcselészmevilágának, szókincsének Csokonaira tett hatását vizsgáló szakirodalmi hagyomány nyomán a dolgozat első tanulmánya részletesen megvizsgálja a Hervey- és Young-intertextusokat az önalom szó és annak kontextusa vonatkozásában. Ennek eredményeképpen definiálja a fogalmat: az önalom a világtrend összeomlásának esélyében, az egyén bármely pillanatban bekövetkező halálának lehetőségében, illetve az idő-szorongásból származó spanyolrohamó, amely Csokonainál kiegészül a fiziko-teológia gondviselő istenképének elvetésével, és a programot stabilizáló bölcséleti támpontok megfogalmazásához vezet. A dolgozat első része feltérképezi a problematika nyomait a pályája korai szakaszában született művekben, majd meghatározza a kutatás elméleti kereteit és feltételeit, valamint módszertani stratégiáit, továbbá modellálja a melankolikus Csokonaió láthatóvá tételére leginkább alkalmas elemzési technikákat.

A dolgozat második részének tárgya a *Tempef i* részletes elemzése. A tanulmány első fejezete összegzi a f h s stitkosó, azaz a színmű eseményeiben nem következő szomorúságát kiemelt szakirodalmi elemzéseket, majd a problémafelvetésekre reflektálva kijelöli az elemzés célját: annak bemutatását, hogy a színmű szomorúsága mögött a szvidám természet poétaó program megfogalmazását is motiváló bölcséleti okok állnak. A tanulmány második fejezete a színműjáték-, idő- és önalommotívumával foglalkozik, amelyet a Hervey-Young tematika felől olvas újra, beemelve az értelmezésbe a *Prédikátor könyvében* származó hatás szempontját is. A tanulmány harmadik fejezete az irodalom művelői megjelenésének széles skálájára összpontosít, ugyanakkor ennek nyomán arra a következtetésre jut, hogy az irodalom tematikája az életidő eltöltésére irányuló kérdésfeltevés részét képezi. Ennek megfelelően a tanulmány negyedik része visszatér az idő kérdéséhez, amely kérdés színművelői formálódását összeveti az *Egy szerentsélen Léleknek az égig való fel-emelkedése* című verssel, továbbá a Gerson és az *Újlesztendek Gondolatok* problémakörével.

A dolgozat harmadik tanulmánya a *Dorottya*-eposszal foglalkozik. Az első fejezetben a mű erotikus jelentésvilága és női tematikája képezi a vizsgálódás középpontját, majd az elemzés a karneváli jelképrendszer értelmezésén keresztül teszi meg az első lépéseket a mű tragikus jelentésrétegének feltárása felé, utalva a mű szomorúságának okait kiemelt olvasati hagyományra is. A tanulmány második fejezete részletesen elemzi *Aó Szeretet* című prózai írást. A szöveg újraolvasása során első sorban a Csokonai-féle szerelemfogalom belső szerkezetének ellentmondásaira összpontosít, amelyek a szvidám természet poétaó programjával is összefüggésben állnak, illetve a vígeposz értelmezése szempontjából is nélkülözhetetlenek. A tanulmány harmadik része Dorottya alakjára, illetve a Dorottya alakjában megmutatókozó idő-problémára fókuszál, s azt vezeti végig a probléma alapján felsorakoztatható műveken, majd negyedik fejezete ó a *Karnyóné*-színműre is kitekintve ó szembesíti Csokonai szerelemfogalmát a *Dorottya*-ban tetten érhető párhuzamokkal.

A dolgozat negyedik tanulmánya három, Csokonai szomorúságát erőteljesen reprezentáló óda részletes elemzését foglalja magában. Az elemzések fő célja: láthatóvá tenni, hogy a költő elementáris bánatát megszólaltató versek szomorúsága mögött az a problematika áll mögött, amelyet a dolgozat első tanulmánya feltárt, s amelynek alakulására a *Tempef i*- és a *Dorottya*-tanulmány eredményei is rámutatnak. *Aó Reményhez* újraolvasása során a következő szempontokra tér ki a gondolatmenet: a remény motívuma a *Lilla*-kötetben, a remény-motívum alapján felsorakoztatható versek változtatásai, az óda reményfogalma, a mű iróniája, a vers szerkezete, a lírai én pozíciója. *Aó Magánosságához* elemzése a következő gondolati egységekre tagolódik: a magány és a lírai én viszonyának versbeli ellentmondásai, a lírai én helyzete a költeményben, a halál és a nő motívuma, valamint ennek összevetése a youngi kontextussal, illetve *Aó vidám természet poéta* végén is megjelenő halálképpel. *Aó Pillangóhoz* megközelítése a következő szempontok szerint szerveződik: a költeményben megjelenő túlvilággép, az esztétikai halál, a mű vérszi értelemben vett átlyegülés folyamata, a lírai én és a Pillangó viszonyának kérdése, *Aó Pillangó és aó Méh* című állatdialogus összevetése a verssel. A tanulmány utolsó fejezete összegzi a kutatás eredményeit és további lehetőségeit, majd kísérletet tesz a melankolikus Csokonaió háttérében álló bölcséleti folyamat rekonstruálására, kiemelve a s fenyegető Istenő szempontját. A dolgozatot záró gondolatmenet így módon a *Halotti versek* problémakörével veti össze a vizsgálat következtetéseit.